

БЛОК Александр Александрович (Блок Александр Александрович; 16(28). 11. 1888, С.-Петербург — 07. 08. 1921, Петроград, нині С.-Петербург) — російський поет. Дитячі роки провів у сім'ї діда по матері, ректора С.-Петербур. університету [А. Бекетова](#). Закін. С.-Петербур. університет (1906). Писати вірші почав у дитинстві. Як поет формувався під впливом О. Фета, О. Григор'єва, В. Соловйова. 1903 у ж. «Новый путь» уперше вийшли друком кілька його поезій. 1-у поет. зб. «*Ante lucem*» склали вірші 1897–1900. У літературу ввійшов як символіст, особливо зблизився з моск. символістами з гуртка «Аргонати» (А. Бєлий, Я. Елліс, С. Соловйов). Перебував під впливом «софіології» В. Соловйова, у центр свого худож. світу поставив ідею Вічної Жіночності як ідеальної Душі Світу — поєднання духов. і матер. начал, абсолютну Красу, в якій утілені Істина і Добро. Зб. «Стихи о Прекрасной Даме» (1905) присвятив дружині — Л. Менделєєвій. Пізніше пережив кризу світогляду, відмовився від містики. Домінантні настрої поезії 1905–07 — трагічна іронія; суперечності буття усвідомлюються як невирішені, містич. синтез протилеж. начал визнається нездійсненним («Балаганчик» // «Факелы», С.-Петербург, 1906, кн. 1; «Король на площади» // «Золотое руно», 1907, № 4; «Незнакомка» // «Весы», 1907, № 5–7). У статтях цього періоду Б. ставить питання про обов'язок художника, його призначення у часи заг. розгубленості і втрати цінніс. орієнтирів («Три вопроса», «Народ и интеллигенция», «Стихия и культура»). Наростання відчуття близької катастрофи висуває на перший план у ліриці Б. категорію стихії. Книга «Снежная маска» (С.-Петербург, 1907), цикл «Фаина» (1906–08) передають пафос згубного захвату і прийняття очисної й водночас руйнівної стихії, «Страшный мир» (1909–16) — почуття жаху перед життям. Його

подоланням і віднайденням гармоній. ціліс. образу світу стає цикл віршів «Родина» (1907–16), якому Б. надавав особл. значення у своїй творчості. Таку динам. внутр. еволюцію, суперечливість худож. світовідчуття Б. вважав неодмінною для художника звичайною мінливістю, яка не руйнує заг. цілісної основи його світосприймання. Найважливішою для художника вважав наявність істор. чутливості, здатність виявити у своїй творчості суперечності й «злами» свого часу. Усвідомлення зв'язку і взаємозв'язку між художником і його епохою породжує концепцію істор. відплати в ліриці Б. (цикл і однойм. незакінч. поема «Возмездие»; пролог і 1-а глава — «Русская мысль», 1917, № 1; вступ до 2-ї глави — альманах «Скрижаль», Петроград, 1918, зб. 1; 3-я глава — «Записка мечтателей», 1921, № 2–3). Категорія стихії та ідея відплати лягли в основу сприйняття Б. подій 1917. Поема «Двенадцать» («Знамя труда», 1918, 18 фев.), поезія «Скифы» (там само, 1918, 7 фев.), ст. «Катилина» (1918), «Крушение гуманизма» (1919) — результат осмислення цих подій, роздуми про долю Росії та Європи, втілення думки про те, що після катастрофи з'явиться нова, третя, сила, яка й стане початком нової культури. Після закін. роботи над поемою «Двенадцать», яка ознаменувала спробу своєрідного виправдання більшов. перевороту і призвела до розриву Б. з багатьма друзями, припинив активну творчу діяльність. Працював у Держ. комісії з видання класиків рос. літ-ри, у видавництві «Всесвітня література», очолював Петрогр. відділ Всерос. спілки поетів. Остан. поет. твором Б. став вірш «Пушкинскому Дому» (1921). Корпус поет. текстів Б. становить єдине ціле. Автор об'єднував свої поезії в цикли і збірки не за хронологією, а за змістом. Упорядковуючи 3-томне видання своїх творів (1911–12; 1916 і 1918), Б. дотримувався ідеї єдності задуму й поет. шляху. Ця єдність забезпечується не лише постійністю осн. ідей і мотивів творчості, стабільністю збереження осн. прийомів індивід. поетики, а й постій. набором осн. символів, які сам Б. називав «словами-зірками», на яких тримається поет. ціле, а головне — психол. єдністю, втіленою в лірич. героєві Б. з вичерп. повнотою. Ця суперечлива — водночас і просвітлена, і сповн. демоніч. скепсису, складна й багатогранна особистість сповна відобразила дух епохи на межі століть, так що саме Б. справедливо вважається не лише найвизначнішим поетом Срібного віку, а й абсолют. утіленням цього часу.

В Україні його твори друкувалися у періодиці (г. «Киевские вести», ж. «В мире искусств»). Поема «Двенадцать» вийшла окремою книгою в Одесі (1918), Харкові, Севастополі (обидві — 1921) та Львові (1922); українською мовою її переклали В. Сосюра, Д. Загул, В.

Бобинський, Д. Павличко. Переклад окремих творів Б. здійснили також П. Тичина (драма «Троянда і Хрест»), М. Жук, М. Рильський, І. Драч, Б. Олійник, Г. Кочур, М. Литвинець, С. Пінчук, Д. Паламарчук та ін.

Основні твори

Письма Блока. Ленинград, 1925; Собрание сочинений: В 12 т. Ленинград, 1932–36; А. Блок и Андрей Белый. Переписка. Москва, 1940; Собрание сочинений: В 8 т. Москва; Ленинград, 1960–63; Записные книжки. 1901–20. Москва, 1965; Полное собрание сочинений: В 20 т. Москва; С.-Петербург, 1997–2002 (видання триває).

Рекомендована література

1. Бекетова М. А. Блок. Петроград, 1922;
2. Эйхенбаум Б. М. Судьба Блока // Сквозь литературу.

Ленинград, 1924;

3. Тынянов Ю. Н. Блок // Поэтика. История литературы. Кино. Москва, 1977;
4. Долгополов Л. К. А. Блок. Личность и творчество. Ленинград, 1980;
5. А. Блок в воспоминаниях современников. Москва, 1980;
6. Максимов Д. Е. Поэзия и проза А. Блока. Т. 1–2. Ленинград, 1981;
7. Белый А. О Блоке: Воспоминания. Статьи. Дневники. Речи. Москва, 1997;
8. Берберова Н. А. Блок и его время: Биография. Москва, 1999;
9. Минц З. Г. Поэтика А. Блока. С.-Петербург, 1999.

Т. А. Пахарева

Бібліографічний опис:

Блок Александр Александрович / Т. А. Пахарева // *Енциклопедія Сучасної України* [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2004. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-35533>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).